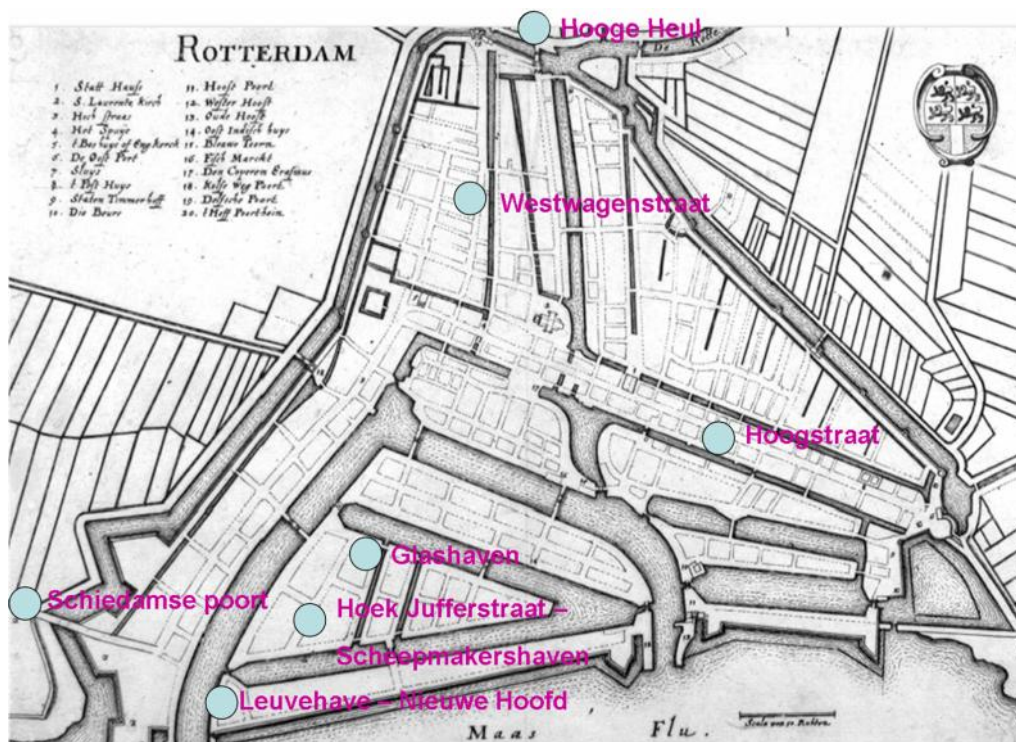

Glasproductie in 17de eeuw Rotterdam

(Enkele archivalische gegevens)

Jan van Oostveen

Jan van Oostveen
Specialistisch Archeologisch Onderzoek
<http://kleipijp.home.xs4all.nl/kleipijp/>

Colofon

Auteur: Jan van Oostveen
Foto's: Jan van Oostveen
Versie: 1.0
Datum: Maart 2014
Formaat: A4 (breedte – hoogte: 21 - 29,7 cm)
Publicatienr: 203

J.P. van Oostveen

e-mail: kleipijp@xs4all.nl

Website: <http://kleipijp.home.xs4all.nl/kleipijp/>

Versie	Reden uitgifte
1.0	Initiële versie

Voorpagina: Kaart van Rotterdam met hierop geprojecteerd de 17de eeuwse Rotterdamse glashuizen.

© 2014, Jan van Oostveen, Tiel.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

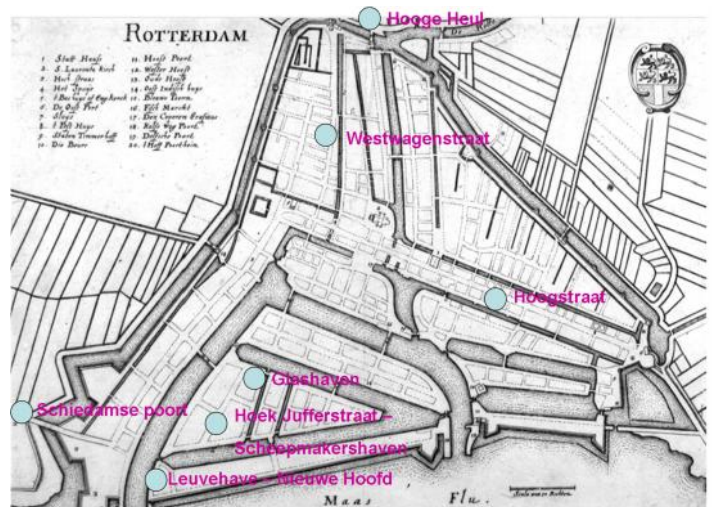
No part of this edition may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means, without written permission of the author.

Inhoudsopgave

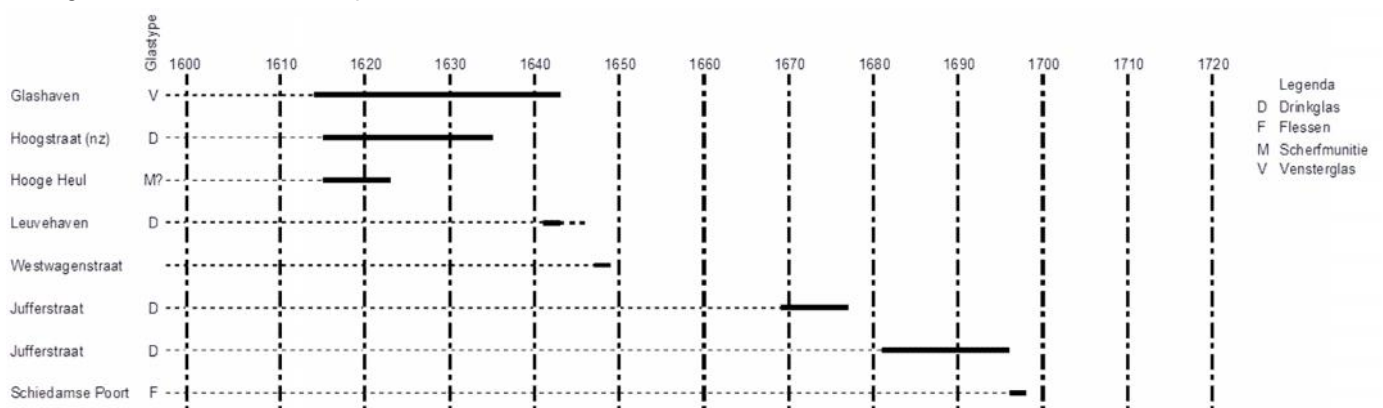
Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	4
Glashaven (1614-1643)	5
Hoogstaat noord-oostzijde (1615->1633)	6
Hooge Heul buiten de Delftse poort (1615-1623)	6
Leuvehaven (oz) – Punt Nieuwe Hoofd (1641-1642/1645)	6
Westwagenstraat (circa 1647)	7
Jufferstraat (1669-<1677)	7
Jufferstraat (1681-1696)	7
Schiedamse Poort (<1696 – 1698)	7
Glasblazers/geschuizen buiten Rotterdam	8
Delfshaven (1698 – < 1744)	8
Middelburg	8
Nijmegen	8
Ravenstein	8
Schoonderloo (1705 – 1717)	8
Utrecht	8
Rotterdamse glasschrijvers	8
Rotterdamse koopmannen in glas	9
Import	9
Export	9
Literatuur	10
Websites	10
Noten	11

Inleiding

Bij het zoeken naar gegevens over 17de eeuwse tabakspijpenmakers of textielabrikanten / textielhandelaren worden ook gegevens over andere nijverheden in de Rotterdamse notariële archieven aangetroffen. Zo ook over de glasproductie in de stad Rotterdam. Alhoewel over deze nijverheid meerdere artikelen/websites (zie literatuurlijst) beschikbaar zijn, ontbreekt het in deze publicaties vaak aan een verwijzing naar de primaire bronnen. Daarnaast zijn er diverse nieuwe gegevens gevonden. Zelfs een aanwijzing naar een niet eerder gepubliceerd glashuis aan de Westwagenstraat is aangetroffen. Reden te meer om de gegevens per glashuis uit te werken en in deze rapportage vast te leggen waarbij de scope van de rapportage zoals de titel van deze rapportage al aangeeft, tot de 17de eeuw beperkt is.

Afbeelding 2: De verschillende glashuizen geprojecteerd op de kaart van Rotterdam uit het midden van de 17de eeuw.

Afbeelding 1: Productieperiode van de 17de eeuwse Rotterdamse glashuizen.

In het totaal zijn er binnen het tijdsbestek van de 17de eeuw, acht locaties binnen de stad Rotterdam (inclusief locatie Hooge Heul) aangetroffen waar glas is geproduceerd. Daarbij werd in deze glashuizen vooral vensterglas en drinkglazen gefabriceerd. Vensterglas was nodig omdat vele nieuwe huizen in de eerste helft van de 17de eeuw in Rotterdam maar ook daarbuiten werden gebouwd. De lokaal geproduceerde drinkglazen waren uiteraard een concurrent van de geïmporteerde waar. Zelfs 'Venetiaanse' glazen, waarvan de receptuur van het glas geheim was, zijn gedurende een korte periode (1641-1642/1645) door Italianen in Rotterdam geproduceerd.

De glasblazers, glasschrijvers en glasverkopers hadden geen eigen gilden. Personen die in het glas werkzaam waren, waren aangesloten bij het Sint Lucasgilde voor schilders en kunstwerkers.¹

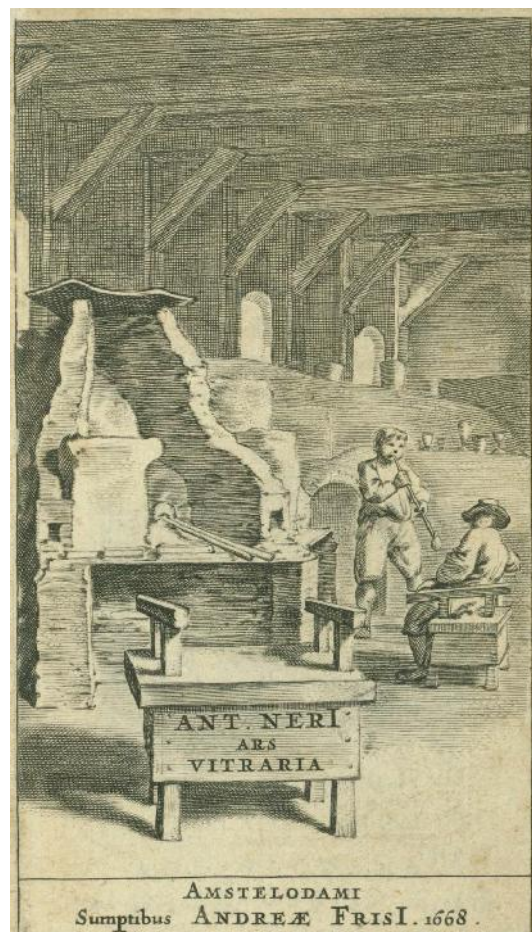
Glashaven (1614-1643)

In het jaar 1614 krijgt de dan circa 44-jarige² Claes Jansz Wytmans³ een zestal doorgaande en 'gecaeyt' erven gelegen aan de westzijde van de latere Glashaven, te leen. Doel van Wytmans is om op deze locatie⁴ een glasfabriek voor huis- en vensterglas op te richten waar hij van de Staten van Holland voor een periode van 20-jaar het octrooi op had verkregen.⁵ Omdat de financiële slagkracht van Wytmans mogelijk beperkt was of omdat het risico voor een dergelijke voor Rotterdam nieuw type fabriek te riskant was, ging hij op 5 februari 1614⁶ een samenwerkingsverband met een tweetal financierders aan. Op het perceel werden een tweetal ovens gebouwd met werk voor 11 lieden.⁷ Naast de lokale markt was het doel ook om het geproduceerde glas ook regionaal/landelijk af te zetten. In 1617 leidde dit tot een conflict met een glasblazerij uit Breda⁸ wat uitmondde tot een beslaglegging in het jaar 1619 van 26 korven in Breda geproduceerd vensterglas.⁹ Innovatief was het glashuis van Wytmans zeker. Zo werd in dit glashuis vanaf 1628 glas gegoten waardoor massaproductie binnen handbereik kwam.¹⁰ Daarnaast werd voor het verwarmen van de ovens (temperatuur tot 1500 °C) gebruik gemaakt van de voor die tijd moderne brandstof kolen¹¹ in plaats van de gebruikelijke takken en/of turf. Het bouwkundige staat van het glashuis liet wel te wensen over. Zo wordt 9 jaar na de oprichting geklaagd dat het glashuis zo verrot was, dat het personeel gevaar liep.¹²

Over de eigenaren van dit glashuis bestaat enige onduidelijkheid. Zo zou het glashuis in februari 1614 mede gefinancierd zijn door de eerder genoemde Wytmans, Lambrecht de Hoogh en Hendrick Carelsz van Crackouw.¹³ Uit een akte van 1615 blijkt echter dat het aandeel (1/4 deel) dat Cornelis Claesz van Driel in dit glashuis had, werd over gedragen aan Lambrecht de Hoogh. Als participanten van het glashuis wordt naast Claes Jansz Wytmans ook Hugo Spierinck genoemd.¹⁴ Hieruit wordt opgemaakt dat in 1615 naast Wytmans ook Spierinck en de Hoogh eigenaar waren van het glashuis. Dit beeld wordt bevestigd door een akte van 1616 waarin de drie genoemde eigenaren een eis tot betaling aan de Maasschipper Matthijs de Want opleggen.¹⁵ Op 24 mei 1619 wordt een nieuw contract voor het glashuis opgesteld. Als eigenaren van het

glashuis worden genoemd: Hoyer Hoyersz, Peter Ewoutsz van der Horst, Hugo Spierinck, Sybert Meinertsz van Duynen en Daniel van der Leck.¹⁶ In 1627 worden als eigenaren van het glashuis genoemd: Hoyer Hoyersz, Pieter Ewoutsz van der Horst, Sybert Meinertsz van Duynen, de ervan van Daniel van der Leck en Claes Jansz Wytmans. In het jaar 1630 krijgt de Oud-schepen Hoyer Hoyersz 1/8 deel van het glashuis van Claes Jansz Wytmans over gedragen.¹⁷ Geheel onbekend is Hoyer Hoyersz niet met de glashandel geweest. Zo blijkt hij in het jaar 1629 in Franse glazen te hebben gehandeld.¹⁸ Vanaf 1637¹⁹ tot aan het jaar opheffingsjaar in 1643²⁰ wordt het glashuis structureel omschreven als het glashuis van Hoyer Hoyersz.

Het beeld dat uit bovenstaande ontstaat is dat Claes Jansz Wytmans in de periode 1614-1630 en Hoyer Hoyersz van 1630 – 1643 meester glasblazer in dit glashuis zijn geweest.

Afbeelding 3: Interieur van een 17de eeuwse Amsterdams glashuis. Naar Gawronski, 2010, p. 50.

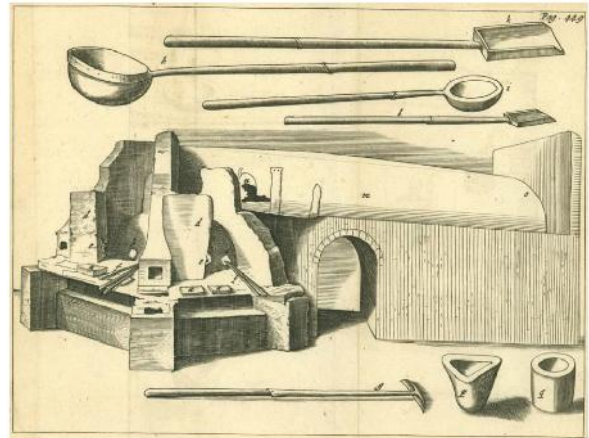
Hoogstaat noord-oostzijde (1615->1633)

In hetzelfde artikel van Zwartendijk wordt een glasfabriek van Hendrik van den Heuvel samen met Cretentius Thoner genoemd.²¹ Volgens dit artikel zouden voornoemde personen in 1615 voor de periode van achttien jaar een vergunning hebben verkregen om 'cristalijne en andere gemeene drinkglaesen te mogen maken, ook mede te trekken alderhande manieren van coralen ende beugels ende platen tot spiegelen, mitsgaders alderhande cristalijne glaeswerk'. Dit privilege werd in 1634 voor de periode van 9 jaar vernieuwd.

Ondanks uitgebreid onderzoek in de Rotterdamse notariële archieven is het niet gelukt om iets over deze glasfabriek terug te vinden. Wel wordt Hendrik van den Heuvel net zoals Wijtmans, meermaals met de productie van plateel in verband gebracht. Als grondstof voor zijn Rotterdamse plateel gebruikte hij Friese en Noord-Hollandse aarde.²² Daarnaast stichtte hij (¼ deel) in 1633 samen met de Harlingse wijnkoper Jan Adamsz Gepsuem (¼ deel) en de Harlingse meester plateelbakker Hendrick Dircksz (½ deel) een compagnie om samen gedurende acht jaar een tegel- en plateelbakkerij op te zetten waarbij Hendrick Dircksz als meester zou fungeren.²³

Hooge Heul buiten de Delftse poort (1615-1623)

In het jaar 1615 wordt een glasblazerij door Sybert Meinertsz van Duynen²⁴ buiten de Delftse poort aan de Hooge Heul opgericht.²⁵ Over dit glashuis zijn weinig gegevens bekend. Mogelijk dat hier glazen scherfmunitie werd geproduceerd.²⁶ Duidelijk is wel dat er een familiale relatie is tussen Van Duynen en de participant van het glashuis op de Glashaven en dit glashuis op de Hooge Heul: Hugo Spierinck.²⁷ In 1623 wordt het compagnieschap dat ten grondslag ligt aan dit glashuis, ontbonden.²⁸ Dit houdt niet in dat Sybert zich uit de glasblazerij terug trekt. Zo blijkt hij vanaf 1619 tot tenminste 1627 participant te zijn van het glashuis aan de Glashaven.²⁹

Afbeelding 4: Prent van een 17de eeuwse glasoven zoals in 1669 opnieuw door Merret werd uitgegeven. Naar Gawronski, 2010, p. 10.

Leuvehaven (oz) – Punt Nieuwe Hoofd (1641-1642/1645)

In 1641 wordt door de Italianen Augustein Perugino, Vincentio Castanië en Jeronimus Rigo, een verzoek bij het Vroedschap ingediend om in Rotterdam Venetiaans glas te blazen.³⁰ Tenminste Augustein³¹ en Jeronimus Rigo³² hebben voorheen bij de Middelburgse glasblazer Jan Francesco Promentorio gewerkt.³³ Het verzoek tot oprichting van een glashuis wordt gehonoreerd en subsidie en andere voordelen wordt aan de Italianen verstrekt.³⁴ Daar tegenover staat dat de stad belasting op het geproduceerde glas mocht heffen.³⁵ Lang heeft deze fabriek in ieder geval niet bestaan. Zo wordt in 1642 op last van de heer resident van Venetië beslag gelegd op de goederen uit deze glasblazerij wat tevens het einde van deze Venetiaanse glasblazerij in Rotterdam heeft ingeleid.³⁶ Op het eind van het jaar 1642 ontstaat discussie tussen enerzijds de Italianen en anderzijds de houtkopers. De Italianen waren van mening dat zij van het Vroedschap ontheffing hadden gekregen voor allerlei toeslagen. Daarbij ontstaat discussie over de vrijstelling voor de impost op hout en de kosten voor 'het vaemen'³⁷ van het hout.³⁸ Het hout wordt betrokken uit Harderwijk³⁹ en van de koopman Reijer Willems.⁴⁰ Bijzonder is dat de schuld aan Reijer door de op de Westwagenstraat woonachtige (en latere glasblazer), Wijnand de Loose wordt

voldaan.⁴¹ De staat waar in het jaar 1645 ook Jeronimus Rigo woonachtig was.⁴²

Westwagenstraat (circa 1647)

Er is één akte bekend waarin expliciet een glashuis aan de Westwagenstraat beschreven staat. De akte is van 31 augustus 1647.⁴³ Op dit datum verkoop Sedrach Bartholomeusz Smit aan Wijnand de Loose, glasblazer, zijn huis en erf genaamd aan de westzijde van de Westwagenstraat genaamd 'Het glashuis'. De koper is hier woonachtig en heeft hier een glasblazerij. Het geheel komt uit op de Mosterdsteeg. Verdere gegevens over deze glasblazerij zijn niet gevonden.

Jufferstraat (1669-<1677)

Vanaf 1669 is een compagnieschap betreffende de geotroyeerde glasblazerij op de Rotterdamse Jufferstraat (oostzijde) nabij de Scheepmakershaven actief.⁴⁴ Het betreft een compagnieschap met aan de ene zijde Leonard van Naarsen de oude (geldschieder) en aan de andere zijde Battista de Costa (beoogd bedrijfsleider), edelman, heer van Barramont, en de in Nijmegen werkzame glasblazer Reynier van den Bergh.⁴⁵ In juni van datzelfde jaar wordt een akte opgesteld waaruit blijkt dat Aernout van Beamont voor de periode van 2 jaar als consoort is aangenomen.⁴⁶ In oktober van datzelfde jaar blijkt dat De Costa en Van den Bergh voor 500 gulden schuld hebben bij Van Naarsen. Afsproken wordt dat 10.000 stuks glas als borgtocht aan Van Naarsen worden overgedragen.⁴⁷ De glasfabriek was weinig succesvol. Dit wordt mede toegeschreven aan de bedrijfsleider, De Costa, die de taal niet machtig was en over weinig financieel talent beschikte.⁴⁸ In 1677 blijkt de fabriek verleden tijd te zijn. Er wordt in dat jaar namelijk afgerekend met de crediteuren van de glasfabriek.⁴⁹

De fabriek aan de Jufferstraat was gespecialiseerd in ; Veneesche, crystalene, fijnder ende grover wijn ende bierglazen'.⁵⁰

Jufferstraat (1681-1696)

Op de hoek van de Jufferstraat en de Scheepmakershaven is de meester Nicolaes Jacquet vanaf het jaar 1681 de eigenaar.⁵¹ Het dagelijkse werk staat onder leiding van Nicolaes Cneeff.⁵² Toen in het jaar 1686 deze glashut stil lag, keerde Jacquet slechts 10 stuivers en twee broden uit. Dit kwam hem op een aanklacht te staan.⁵³ Bekend is dat in het jaar 1693 Gualtherus Hennequin bij hem werkzaam was.⁵⁴ In 1693 wordt tussen Jacquet en de stedelijke regering een overeenkomst gesloten waarbij Jacquet toezegt om 'allerley bequeme, cristal en cristalijn en andere drickglazen' te maken, voldoende om de winkels hier ter sted voordurend mede te voorzien.⁵⁵ Het succes van dit glashuis is van korte duur geweest. Reeds in 1694 is Jacques Norre de nieuwe eigenaar en gaat naast eerder genoemde glaszen ook Engelse flessen blazen. Reeds in 1696 wordt door de erven 'het oude glashuis' verkocht.⁵⁶

Schiedamse Poort (<1696 – 1698)

In het jaar 1698 wordt melding gemaakt van de glasblazerij van Houtman, gelegen bij de Schiedamse poort, die flessen zou maken.⁵⁷ De werkplaats wordt niet langer door de stedelijke regering gedoogt en dientengevolge neemt zij het erf terug. Inmiddels was de glasblazerij overgegaan op twee Engelse zakenpartners: John Collins en Joseph Covey. Vanaf 1699 waren deze Engelsen in Delfshaven woonachtig.⁵⁸

Afbeelding 5: Schiedamse Poort in Rotterdam, getekend door Bendorp in het jaar 1793.

Glasblazers/glashuizen buiten Rotterdam

In de Rotterdamse notariële archieven worden naast de hiervoor besproken Rotterdamse glashuizen ook enkele glashuizen/glasblazer van buiten deze stad genoemd.

Delfshaven (1698 – < 1744)

In het jaar 1698 wordt door Willem Pit & Co een glasblazerij gestart.⁵⁹ De noodzakelijk as voor de productie van glas, wordt betrokken van Pieter Goossensz de Jong.⁶⁰ In het juni van het jaar 1700 wordt deze glasblazerij voor 1336 gulden van de hand gedaan aan Willem Pilsant⁶¹ en in het najaar van datzelfde jaar worden roerende goederen die toebehoren aan de glasblazerij, aan Nicolaes Tavenaer van de hand gedaan.⁶² Bekend is dat dit bedrijf dat was gelegen aan de westzijde van de Ouden Haven,⁶³ voor 1744 is opgeheven.⁶⁴

Middelburg

Voor de in Middelburg werkzame glasblazer Jan Francesco Promentiro zie het Rotterdamse glashuis op de Leuvehaven.

Nijmegen

Voor Reynier van den Bergh zie het Rotterdamse glashuis aan de Jufferstraat (1669-<1677)

Ravenstein

In een Rotterdamse akte van 31 oktober 1650⁶⁵ wordt de in Ravenstein woonachtige glazenmaker Jan Victor genoemd.

Schoonderloo (1705 – 1717)

De kolengestookte⁶⁶ glasfabriek in Schoonderloo is in 1705 door Charles Michiel opgericht.⁶⁷ In 1709 is de fabriek in handen van de Engelsen Robert Hart en Rapha Calep. Door de hoge schulden die zij hebben zijn zij in dat jaar met de noorderzon naar Engeland vertrokken.⁶⁸ Vanaf 1714 krijgt Theodotus de Voys een octrooi voor de periode van 15-jaar om op deze locatie glas te blazen.⁶⁹ Het glashuis is tot het jaar 1717 in productie geweest.⁷⁰

Utrecht

Door de Rotterdammer Tinnebacq wordt samen met de Utrechtenaar Josias Olmius geïnvesteerd in een Utrechtse glasblazerij.⁷¹ Deze glasblazerij heeft als doel om vensterglazen te gaan produceren. Eind 1690 is de glasblazerij gereed en komt men 100 gulden te kort. Om dit tekort te slechten zal Tinnebacq een partij drinkglazen verkopen.⁷²

Rotterdamse glasschrijvers

Het aantal 17de eeuwse Rotterdamse schrijvers die gebrandschilderde ramen zullen hebben geproduceerd, die in de notariële archieven genoemd wordt, is beperkt. De meest bekende is Claes Jansz Wytman die onder andere ramen voor de kerk in Gouda en de kerk in Haastrecht heeft geleverd. Daarnaast wordt in een akte van mei 1626 de glasschrijver Arent Gerritsen genoemd.⁷³

Rotterdamse koopmannen in glas

Naast de in de bovengenoemde tekst aangehaalde namen van 17de eeuwse Rotterdamse koopmannen in glas zijn de volgende koopmannen in glas getraceerd: Corstiaen Andriaensz⁷⁴ (1616), Cornelis Cornelisz⁷⁵ (1634), Roelant Cornelisz de Hoy⁷⁶ (1636), Marinus Brant⁷⁷ (1636), Jan Pieterz Lagendael⁷⁸ (1677) en Jan Lambrechtse Huijbens⁷⁹ (1681).

Import

Naast de lokale productie werd glas ook geïmporteerd. Zo zijn akten bekend die handelen over maar liefst 31.375 bierglazen die vanuit het Franse Metz worden geïmporteerd.⁸⁰ Daarnaast werden spiegels vanuit Dieppe aangevoerd.⁸¹ Maar ook uit Duitsland werd op grote schaal glas geïmporteerd. Maar niet al dit glas was in de stijl die door de Rotterdammers werd gewaardeerd. In het jaar 1688 blijken de roemers uit de glashut van Laubachs dusdanig groot te zijn dat deze in Rotterdam onverkoopbaar bleken te zijn.⁸²

Export

Als afzetgebieden voor glas komen uit de notariële akten vooral de stad Utrecht⁸³ en de provincie Brabant⁸⁴ naar voren.

Literatuur

- Gawronski, J., M. Hulst, R. Jayasena en J. Veerkamp, 2010. Glasafval op het achtererf. Amsterdamse Archeologische Rapporten, nummer 50. Amsterdam.
- Henkes, H, 1992. Hoe kwam de Rotterdammer in de zeventiende en de achttiende eeuw aan zijn gebruiksglas? In: A. Carmiggelt: Rotterdam Papers VII; a contribution to medieval archaeology. Rotterdam, p. 175-186.
- Oostveen, J. van, (in voorbereiding). Tabak en tabakspijpenmakers in Rotterdam.
- Zwartendijk, J., 1919. Constich glaswerk te Rotterdam. In: Rotterdams jaarboekje, reeks 2, jaargang 7, p. 45-56.

Websites

www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

bezoekt 24 februari 2014.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Claes_Jansz._Wytman
[s#cite_ref-4](#) bezoekt 4 maart 2014.

Noten

¹ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

² http://nl.wikipedia.org/wiki/Claes_Jansz._Wytmans#cite_ref-4; geboren rond 1570 in Den Bosch. Begraven op 9 oktober 1642 in Rotterdam. Wytmans had zijn naam als glaskunstenaar gevestigd door o.a. in 1601 in opdracht van de stad Rotterdam een gebrandschilderd glas in de Goudse St. Janskerk te realiseren. In 1612 maakte hij wederom gebrandschilderd vensterglas. In dat geval voor de kerk in Haastrecht.

³ Wytmans heeft in Rotterdam ook majolica (sedert 1613) en tegels (sedert 1614) geproduceerd. Deze onderwerpen vallen buiten het bestek van dit artikel.

⁴ Protocolnummers 4886 en 4896. Zwartendijk, 1919, p. 46.

⁵ Zwartendijk, 1919, p. 46.

⁶ Zwartendijk, 1919, p. 46.

⁷ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

⁸ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

⁹ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 29 januari 1630, inv. nr. 148, aktenr. / blz. : 276/430. Het geconfisqueerde glas werd door de schippers Willem Jansz Peys en Anthonis Mercelisz naar Rotterdam getransporteerd. In Rotterdam werd het glas opgeslagen in het pakhuis van Hugo SPiering aan de Leuvehaven.

¹⁰ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

¹¹ ONA Rotterdam, Notaris Gerrit van der Hout, 3 juni 1636, inv. nr. 288, aktenr. / blz. : 44/63.

¹² www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

¹³ Zwartendijk, 1919, p. 46. Na het overlijden van Wytmans in 1642 wordt Crackouw als één van de voogden over de minderjarige kinderen van Wytmans genoemd. ONA Rotterdam, notaris Jacobus Delphius, 13 november 1653, inv. nr. 384, aktenr. / blz. : 119/216.

¹⁴ ONA Rotterdam, Notaris Jacob Symonsz, 28 april 1615, inv. nr. 19, aktenr. / blz. : 96/296.

¹⁵ ONA Rotterdam, Notaris Jacob Duyfhuysen, 22 april 1616, inv. nr. 49, aktenr. / blz. : 171/293. Gezien andere materiaalgroepen zoals tabakspijpen (Van Oostveen, in voorbereiding) lijkt het aannemelijk dat het glas is afgezet in de huidige provincies Zuid-Holland, Gelderland, Limburg en bovenal Brabant.

¹⁶ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 2 november 1627, inv. nr. 147, aktenr. / blz. : 169/386.

¹⁷ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 19 januari 1630, inv. nr. 148, aktenr. / blz. : 267/416.

¹⁸ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 22 januari 1629, inv. nr. 148, aktenr. / blz. : 19/46.

¹⁹ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 13 januari 1637, inv. nr. 151, aktenr. / blz. : 12/38.

²⁰ ONA Rotterdam, Notaris Jacob Duyfhuysen jr, 14 januari 1643, inv. nr. 204, aktenr. / blz. : 118/176 en ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 3 februari 1643, inv. nr. 152, aktenr. / blz. : 533/791.

²¹ Zwartendijk, 1919, p. 47.

²² ONA Rotterdam, Notaris Nicolaas van de Hagen, 15 oktober 1627, inv. nr. 106, aktenr. / blz. : 188/259.

²³ ONA Rotterdam, Notaris Arent van der Graeff, 26 november 1633, inv. nr. 321, aktenr. / blz. : 128/315.

²⁴ Gezien zijn relaties met de plaats Steenberg, lijkt het er op dat hij afkomstig is uit deze plaats. ONA Rotterdam, Notaris Nicolaas van de Hagen, 2 maart 1627, inv. nr. 106, aktenr. / blz. : 89/124.

²⁵ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

²⁶ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/

²⁷ ONA Rotterdam, Notaris Jacob Duyfhuysen, 19 maart 1622, inv. nr. 50, aktenr. / blz. : 195/341.

²⁸ ONA Rotterdam, Notaris Jacob Duyfhuysen, 21 april 1623, inv. nr. 39, aktenr. / blz. : 114/245.

²⁹ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 2 november 1627, inv. nr. 147, aktenr. / blz. : 169/386.

³⁰ Zwartendijk, 1919, p. 49.

³¹ ONA Rotterdam, Jan van Aller Az, 17 december 1643, inv. nr. 90, aktenr. / blz. : 212/312 en ONA Rotterdam, Jan van Aller Az, 12 januari 1644, inv. nr. 90, aktenr. / blz. : 215/318.

³² ONA Rotterdam, Notaris Vitus Mustelius Woutersz, 3 mei 1644, inv. nr. 498, aktenr. / blz. : 127/214.

³³ De voorouders van Rigo hebben in Holland, Zeeland, Brussel, Venetië, Italië en Frankrijk gewerkt. ONA Rotterdam, Notaris Pieter Vroesen, 3 januari 1646, inv. nr. 418, aktenr. / blz. : 24/30.

-
- ³⁴ Zwartendijk, 1919, p. 49.
- ³⁵ Zwartendijk, 1919, p. 49.
- ³⁶ ONA Rotterdam, Notaris Willem van Aller, 4 oktober 1642, inv. nr. 473, aktenr. / blz. : 107/168, en ONA Rotterdam, Notaris Willem van Aller, 5 oktober 1642, inv. nr. 474, aktenr. / blz. : 143/234.
- ³⁷ Eén vaem hout is 6 voet hoog en 6 voet breed.
- ³⁸ ONA Rotterdam, Anthony Huysman, 19 december 1642, inv. nr. 344, aktenr. / blz. : 153/337.
- ³⁹ ONA Rotterdam, Willem van Aller, 21 januari 1643, inv. nr. 474, aktenr. / blz. : 160/263.
- ⁴⁰ Zie o.a. ONA Rotterdam, Jan van Aller Az, 12 januari 1643, inv. nr. 86, aktenr. / blz. : 276/524.
- ⁴¹ ONA Rotterdam, Willem van Aller, 12 januari 1643, inv. nr. 471, aktenr. / blz. : 166/324.
- ⁴² ONA Rotterdam, Arent van der Graeff, 16 november 1645, inv. nr. 333, aktenr. / blz. : 283/605.
- ⁴³ ONA Rotterdam, Notaris Leonard van Zijl, 31 augustus 1647, inv. nr. 451, aktenr. / blz. : 312/577.
- ⁴⁴ Zwartendijk, 1919, p. 47.
- ⁴⁵ ONA Rotterdam, Notaris Isaac Troost, 11 juni 1671, inv. nr. 546, aktenr. / blz. : 173/369.
- ⁴⁶ ONA Rotterdam, Notaris Isaac Troost, 17 juni 1671, inv. nr. 546, aktenr. / blz. : 176/379.
- ⁴⁷ ONA Rotterdam, Notaris Isaac Troost, 17 juni 1671, inv. nr. 546, aktenr. / blz. : 214/439.
- ⁴⁸ Zwartendijk, 1919, p. 47.
- ⁴⁹ Zwartendijk, 1919, p. 48.
- ⁵⁰ Zwartendijk, 1919, p. 47.
- ⁵¹ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/
- ⁵² ONA Rotterdam, Notaris Jan van der Hoeven, 24 oktober 1685, inv. nr. 1047, aktenr. / blz. : 30/79.
- ⁵³ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/
- ⁵⁴ Zwartendijk, 1919, p. 48.
- ⁵⁵ Zwartendijk, 1919, p. 48.
- ⁵⁶ Zwartendijk, 1919, p. 48.
- ⁵⁷ Zwartendijk, 1919, p. 48.
- ⁵⁸ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/
- ⁵⁹ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/
- ⁶⁰ Delfshaven, Notaris Gerrit Post, 7 mei 1700, inv. nr. 3863, aktenr. / blz. : 170/794.
- ⁶¹ Delfshaven, Notaris Gerrit Post, 28 juni 1700, inv. nr. 3863, aktenr. / blz. : 180/837.
- ⁶² Delfshaven, Notaris Gerrit Post, 5 oktober 1700, inv. nr. 3863, aktenr. / blz. : 198/903.
- ⁶³ Delfshaven, Notaris Gerrit Post, 31 december 1708, inv. nr. 3867, aktenr. / blz. : 89/827.
- ⁶⁴ www.bedrijfshistorierotterdam.nl/glasblazer/
- ⁶⁵ ONA Rotterdam, Notaris Cornelis Maes, 31 oktober 1650, inv. nr. 654, aktenr. / blz. : 121/232.
- ⁶⁶ Delfshaven, Notaris Johan Verhouff, 9 augustus 1709, inv. nr. 3870, aktenr. / blz. : 25/66.
- ⁶⁷ Zwartendijk, 1919, p. 49.
- ⁶⁸ Delfshaven, Notaris Johan Verhouff, 9 augustus 1709, inv. nr. 3870, aktenr. / blz. : 25/66.
- ⁶⁹ Zwartendijk, 1919, p. 49. Uit ditzelfde jaar is tevens een wisselbrief van Theodatus de Vooys bekend: Delfshaven, Notaris Nicolaes van der Vaart, 17 augustus 1715, inv. nr. 3874, aktenr. / blz. : 97/390.
- ⁷⁰ Zwartendijk, 1919, p. 49.
- ⁷¹ ONA Rotterdam, Notaris Johan van Lodestein, 29 november 1690, inv. nr. 1604, aktenr. / blz. : 319/619.
- ⁷² ONA Rotterdam, Notaris Johan van Lodestein, 1 december 1690, inv. nr. 1604, aktenr. / blz. : 322/630.
- ⁷³ ONA Rotterdam, Notaris Jan van Aller Az, 14 mei 1626, inv. nr. 92, aktenr. / blz. : 134/269.
- ⁷⁴ ONA Rotterdam, Notaris Gerrit Jansz van Woerden, 28 juni 1616, inv. nr. 28, aktenr. / blz. : 49/98.
- ⁷⁵ ONA Rotterdam, Notaris Gerrit van der Hout, 29 mei 1634, inv. nr. 292, aktenr. / blz. : 62/86.
- ⁷⁶ ONA Rotterdam, Notaris Jan van Aller Az, 1 december 1636, inv. nr. 99, aktenr. / blz. : 89/175.
- ⁷⁷ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 17 december 1636, inv. nr. 150, aktenr. / blz. : 915/1353.
- ⁷⁸ ONA Rotterdam, Notaris Philips Basteels, 17 mei 1677, inv. nr. 923, aktenr. / blz. : 54/221.
- ⁷⁹ ONA Rotterdam, Notaris Jan van der Hoeven, 10 oktober 1681, inv. nr. 1061, aktenr. / blz. : 16/58.
- ⁸⁰ ONA Rotterdam, Notaris Adriaan Kieboom, 1 december 1631, inv. nr. 148, aktenr. / blz. : 767/1184.
- ⁸¹ ONA Rotterdam, Notaris Nicolaes Vogel Adriaansz, 31 juli 1633, inv. nr. 165, aktenr. / blz. : 98/160.
- ⁸² Henkes, 1992, p. 177.
- ⁸³ ONA Rotterdam, Notaris Gerrit Jansz van Woerden, 28 juni 1616, inv. nr. 28, aktenr. / blz. : 49/98.

⁸⁴ ONA Rotterdam, Notaris Gerrit Pieter van Leeuwen, 30 november 1648, inv. nr. 467, aktenr. / blz. :
125/235.